

ONLINE JOURNAL OF MUSIC SCIENCES

Çevrimiçi Müzik Bilimleri Dergisi

MÜZİK KAYNAKLARIMIZA DAİR TERSTEN BİR OKUMA;
NEVBE TERTİBİNİN FARKLI COĞRAFYA VE KAYITLARDA
GÖZLEMLENMESİ

A REVERSE READ ON OUR MUSIC SOURCES;
OBSERVATION OF NEVBE IN DIFFERENT GEOGRAPHIES
AND RECORDS

Atf/Citation

Erdaş, S. Ş. (2022). Müzik kaynaklarımıza dair tersten bir okuma; Nevbe tertibinin farklı coğrafya ve kayıtlarda gözlemlenmesi. *Online Journal Of Music Sciences*, 7 (2), 284-303.

<https://doi.org/10.31811/ojomus.1213015>

Safiye Şeyda ERDAŞ

*Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Devlet
Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü,
safiyeseyda@sakarya.edu.tr*

<https://orcid.org/0000-0002-3277-6415>

Cilt/Volume: 7

Sayı/Issue: 2

Aralık/December 2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.12.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 30.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 31.12.2022

* Bu makale 13 Aralık 2022 tarihinde UKSEK 2022'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Öz

Tarihsel müzikoloji ya da müzik tarihi alanlarında yaptığımız araştırmalarda ilk olarak başvurduğumuz kaynaklar yazılı kaynaklardır. Edvarlar, musiki risaleleri, tarihi belgeler, vesikalar, cönkler ve mecmualar başta olmak üzere; ansiklopedi, sözlük, süreli yayın, biyografi, broşür gibi birçok yazılı metin de bu alana kaynaklık etmektedir. Bu yazılı kaynakların yanı sıra kayıt teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte birçok sesli ya da görüntülü kaynak da elde edilmeye ve başvuru kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Peki kaynaklarda hakkında pek az malumat bulunan fakat görüntü ya da ses kaydı bulunmayan geçmişteki bir icra geleneğine ulaşmak ve ihya etmek ne kadar mümkündür? Bu çalışmada kaynaklarda nasıl icra edildiğine dair hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan nevbe formunun günümüzdeki icraları ele alınacaktır. Anadolu coğrafyasında bir asırdır icrası yapılmayan, nasıl icra edildiğine dair ayrıntılı bilgi bulunmayan nevbe tertibi, aynı kültür ve medeniyet havzasında yer alan farklı coğrafyalar ve kayıtlar üzerinden incelenecektir. Aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konacaktır. Böylece müzik tarihimize zaman açısından bakıldığında geçmişten bugüne değil bugünden geçmişe doğru, mekân açısından bakıldığında Türkiye sınırları dışından her daim bu kültürün merkezi olan İstanbul'a doğru ters yönde bir okuma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nevbe, Türk Din Musikisi, tekke müziği, Sudan, Halep

ABSTRACT

The primary sources we refer to in our research in the fields of historical musicology or music history are written sources. Many written texts such as encyclopedias, dictionaries, periodicals, biographies, brochures, especially edvars, musical treatises, historical documents, conks and corpuses can be the sources of this field. In addition, with the development of recording technologies, many audio or video sources have been obtained and used as a reference source. Considering all, this is possible to reach and revive a past performance tradition, about which there is little information in the sources and there is no video or sound recording? In this study, a different way will be followed for the nawba form and its current performance, which does not have detailed information about how it is performed in the sources. Nevbe order, which has not been performed in Anatolia for a century and there is no detailed information about how it is performed, will be examined through different geographies and records in the same culture and civilization basin. The similarities and differences between them will be revealed. Thus, a reading of our music history will be made in the opposite direction, not from the past to the present, but from the present to the past, and from outside the borders of Turkey towards Istanbul, which has always been the center of this culture.

Keywords: Nawba, Turkish Religious Music, lodge Music, Aleppo, Sudan

1.GİRİŞ

Kelime anlamı “nöbet, sıra, sıra ile görülen iş” anlamlarına gelen ve aynı zamanda bir vurmali enstrümanın adı olan *nevbe* (نوبه) Türk Din Musikisinde özellikle kıyamî zikir yapan tekkelerde bayram ve kandil gecelerinde icra edilen bir tertibdir (Pakalın, 1993, 2/683; Topaloğlu-Karaman, 1980, s. 30; Şemseddin Sami, 1989, s. 1473; Devellioğlu, 2002, s. 828). Bunların yanı sıra hilâfet merasimi, nikah akdi, sünnet düğünü ve bed-i besmele gibi sebeplere binâen de icrâ edilen *nevbe Kadirî*, *Rifâî*, *Bedevî*, *Desûkî* ve *Sa'dî* gibi Arap kökenli ve kıyamî zikir yapan tarikatlar vasıtası ile Anadolu'ya yayılmıştır. Zaman içerisinde başta İstanbul olmak üzere cehrî zikir yapan birçok tarîk ve tekke tarafından icrâ edilen bu formda özellikle bendir, mazhar, halîle, *nevbe*, davul, kudüm gibi vurmali sazlar kullanılmaktadır (Revnaoğlu, 2003, s. 331; Agayeva, 2007, 33/37-38). *Nevbeye* oturarak başlanır, daha sonra ayakta devam edilir. Oturur vaziyette icra edilen kısım İstanbul kadim tekke kültüründe *Tulûbî Nevbe* olarak isimlendirilmiştir. Kıyamî tarîklerde her zikir meclisinden evvel âdet olduğu üzere Salât-ı Kemâliyye, ardından o tarîke ait evrâd-ı şerîf ve son olarak da aşr-ı şerîf okunduktan sonra şeyh efendinin izni ile *nevbe* sazları yerlerinden alınır. Sernâkib, sağında ve solunda birer nâkib olmak üzere şeyh efendinin karşısında ayakta hazır vaziyet alırlar. Nâkiblerin bir adım önünde duran sernâkib “Destûr Yâ Sahib et-tarîk-i ve'l-meydân” diyerek *nevbe* merasimine giriş yapmış olur. Üç halîle darbından sonra kaside, şuşul ve ilahilerle düm ve tek darbı (2 zamanlı) hâkim olacak şekilde devam edilir. Daha sonra zâkirbaşı *Nevbe Hutbesi*'ni okumaya başlar. *Nevbe Hutbesi* bir nevi tasavvuf yolunun büyüklerinden -gerek hayatta gerek vefat etmişlerin rûhâniyetlerinden- meydan açmak için izin (destûr) istemektir. Bir çeşit gülbank olan bu girizgâhtan sonra *nevbe* başlar. Ritim sazlar, zikir ve ilahiler eşliğinde ortamın halet-i rûhiyesine göre bir iki ya da üç fasıl halinde icra edilmektedir (Koç, 2021, 1/345-350).

Osmanlı Devleti'nin dağılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere birçok devlet ortaya çıkmıştır. Her devlet modern çağda varoluş mücadelesi verirken idari, siyasi, kültürel ve toplumsal alanda yeni yapılanma ve uygulamalara yönelmiştir. Böylece ortak medeniyet kodları taşıyan birçok devlet devam eden süreçte kendi idari, toplumsal ve kültürel yapısını belirleme yolunda gelenek ile ilişkisini tekrar yapılandırmıştır. Bunu yaparken ise her devletin gelenekle ilişkisi belirli noktalarda dönüşmüş ya da değişmiştir. Devam eden süreçte ise devletler arası kültürel alışveriş gelenek adına her zaman yeterli olmamıştır. Bir ülke sınırları içerisinde devam eden süreç ve uygulamalar diğer devletin sınırları içerisinde uygulanamamış ve unutulup gitmiştir. Bu bağlamda yaklaşık bir asırdır Anadolu coğrafyasında icrasına rastlanamayan *nevbenin* yakın bir bölge olan Halep'te, tekke kültür ve erkânı içerisinde icrasına devam edildiği görülmektedir. Halep'te devam eden bu *nevbe* geleneğine baktığımızda *nevbenin* yukarıda zikredilenlerin yanında cenaze, yağmur duası ve Mevlid-i Nebî gibi sebeplere binaen de icrâ edildiği

görülmektedir (Erdaş, 2022, 26/104-105). 2017 yılında Halep Bâbü'l-Hadîd Keyyâlî Zâviyesi müntesiplerinin İstanbul Eyüp Sultan'da icra ettikleri nevbe üzerine yapılan çalışmalar neticesinde nevbenin ana hatları, icra akışı ve repertuarına dair yeni bilgiler edinilmiştir. Buradaki geleneğe nevbe *Ta'tîr*, *Nebevî Faslı*, *Tashîf*, meydanın açılması gibi bölümler içermektedir. Ayrıca nevbenin sonunda icra edilen kıyam zikri ise kendi içerisinde *Celâlî*, *Sâvî*, *Hâmid*, *Hammârî* ve *Demdeme* gibi farklı esmalar eşliğinde icra edilen fasıllar içermektedir (Erdaş, 2022, 26/105-108). Söz konusu nevbeyi Halep Bâbü'l-Hadîd Keyyâlî Zâviyesi şeyhlerinden Muhammed Bâkır el-Keyyâlî ve Hasan el-Keyyâlî idare etmiştir. Hasan el-Keyyâlî nevbe tertibini genel olarak şu şekilde anlatmıştır (Kişisel görüşme, 26 Mart 2022):

“Nevbe oturur vaziyette salavât ile başlar. Sonra ayağa kalkılır ve ritim saz icrasının hızı artarak devam eder. İyice hızlandıktan sonra sazlar durur ve oturulur. Oturulduktan sonra düm ve tek darbları ile normal bir hızda ritim vurulmaya başlanır. Daha sonra ritim hızlanır ve nihayetinde durur. Ardından duâ yapılır ve *Nebevî Faslı* başlar. Bu fasılda “Akbele'l-bedru aleynâ” şuğülü okunur. Ardından peş peşe ve hızlanarak şuğuller okunur. Faslin sonunda ritimler hızlanır, son hıza erdiklerinde fasıl nihayete erer. Bundan sonra aynı bunun gibi bir fasıl daha başlar. Fakat bu başlayan fasıl ayakta icrâ edilir. *Tashîf* kısmından sonra bir kasîde okunur. Kasîdenin ardından nevbenin ikinci faslı başlar. Nevbeye salavâtla başlandığı gibi yine salavâtla nihayete erdirilir.”

Keyyâlî nevbisine ait kayıt, yapılan görüşmeler ve kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında nevbeyi ana hatları ile şu şekilde anlatabiliriz: Nevbe içerisinde bulunan duruma ve kişilerin halet-i ruhiyesine göre birkaç fasıl halinde icra edilir. Nevbenin başlangıcında *Ta'tîr* okunur. Bu kısım Hazreti Peygamber'e medhiyelerin olduğu ve ondan meded istenilen bir içeriğe sahiptir. *Ta'tîr*'in müzikal seyri ve süresi ise okuyan kişinin takdirine göre değişiklik gösterebilmektedir (Erdaş, 2022, s. 101). Ardından iki zamanlı darblar eşliğinde (düm-tek) “*es-salât ve aleyke es-salât*” şeklinde Hazreti Peygamber'e salavatların getirildiği *Nebevî Faslı* gelmektedir. *Nebevî Faslı* genellikle “Akbele'l-Bedru” ya da “Talea'l-Bedru” şuğulleri ile başlar. *Nebevî Faslı*'nın İstanbul kadîm tekke kültüründeki karşılığı ise *Tulûbî Nevbe*'dir (Revnakoğlu, 2003, 328). *Nebevî Faslı*'ndan sonra kısa bir soluklanmanın ardından *nevbe hutbesi* olarak okunan *Tashîf* (تصحيف) kısmı gelir. *Tashîf*'in ardından nevbenin icra ediliş sebebine göre bir kasîde okunur ve *Nebevî Faslı*'nda olduğu gibi bu fasılda da toplu olarak şuğuller okunur. Faslin sonuna doğru *Kerte*' adı verilen kısım gelir. *Kerte*' ritim sazların iki zamanlı vuruşlarının (düm ve tek) hızlanarak icra edildiği ve nihayete erdiği bölümdür. *Kerte*' aynı zamanda o faslin nihayete erdiğini de bildirmektedir. *Kerte*' süresince ritim sazların icra hızları arttığı ölçüde velvele de artar ve hız kabil olan son raddeye ulaştığında ise durulur. Nevbenin oturuş tertibinde ilk safta toplam 5 ya da 7 kişi olur, ortada nevbe reîsi olacak şekilde reîsin iki yanına eşit sayıda kişi oturur. Nevbe reîsiyle birlikte tek sayı olmak şartı ile ön safta 3, 5 ya da 7 bendir bulunur. Halîle vuran kişi nevbe reîsinin

tam arkasında bulunan meydân nakîbidir. Halîlenin her iki yanında ise nebbe sazı vardır. Ayrıca arkadaki bu safın her iki ucunda ayakta asılı şekilde davul vurulmaktadır (Muhammed Bâkır el-Keyyâlî, Kişisel görüşme, 7 Kasım 2021).

Osmanlı döneminden günümüze ulaşan, nebbeye dair en yakın zamanlı ve ayrıntılı bilgilerin Cemaleddin Server Revnakoğlu aracılığı ile geldiği görülmektedir (Koç, 2021, 1/345-350). Bunun yanında Sadeddin Nüzhet Ergun nebbe icrasına dair bilgiler sunmaktadır (Ergun, 1943, s. 667). Ayrıca bazı güfte mecmualarında ya da tekkelerin hususi evraklarında örnek nebbe tertîpleri, nebbe salâtları ve nebbe hutbeleri tespit edilmiştir (Tekfurdağlı, 1316, s. 58; Ceylan, 1977; Demir, 2007, s. 26-29). Fakat nebbe tertibine dair yetkin bir icranın ses ya da görüntü kaydı bulunmamaktadır. Dolayısıyla eldeki bilgiler nebbe icrasının nasıl gerçekleştiğine dair tahminlerden ileri gidememektedir. Buna karşılık Halep'te icra edilmiş ve edilmekte olan nebbe geleneğine ait görüntülü kayıtlar bulunmaktadır. Ayrıca Halep'e dair çeşitli kayıtların yanı sıra Sudan'a ait görüntülü nebbe kayıtları da bulunmaktadır. Özellikle Halep'e ait kayıtlar nebbenin nasıl icra edildiği sorusuna ayrıntılı bir cevap sunmaktadır. Zira kayıtlar nebbe, fasılları, bu fasıllarda icra edilen eserler ve kullanılan enstrümanlara dair bilgiler içermektedirler.

1.1. Araştırma Problemi

Bu araştırmanın problemi "Anadolu coğrafyası haricinde İslam kültürüne sahip bölgelerde devam etmiş nebbe icralarının benzer ve farklı tarafları nelerdir? Bunların gelenekle bağlantısı ne ölçüdedir?" cümleleri ile ifade edilmiştir. Bu bağlamda nebbeye dair ulaşılabilen en yetkin görüntülü kayıt olan 2017 yılına ait İstanbul Eyüp Sultan'da Keyyâlî tarîki müntesipleri tarafından icra edilmiş olan nebbe kaydı ile YouTube üzerinden ulaşılabilen nebbe kayıtları karşılaştırılacaktır.

1.1.1. Alt problemler

Alt problem 1: 13 Aralık 2020 tarihli *Nebbetü'l-Halep* nebbe kaydının genel özellikleri nedir ve 2017 tarihinde İstanbul Eyüp Sultan'da icra edilmiş olan nebbe kaydı ile ne kadar örtüşmektedir?

Alt problem 2: 11 Temmuz 2020 tarihli *Halep, Şeyh Ahmet Ratib Salim* nebbe kaydının genel özellikleri nedir ve 2017 tarihinde İstanbul Eyüp Sultan'da icra edilmiş olan nebbe kaydı ile ne kadar örtüşmektedir?

Alt problem 3: 30 Kasım 2016 tarihli *Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi* nebbe kayıtlarının genel özellikleri nedir ve 2017 tarihinde İstanbul Eyüp Sultan'da icra edilmiş olan nebbe kaydı ile ne kadar örtüşmektedir?

Alt problem 4: 30 Ocak 2016 tarihli *Kadirî-Rifâî Maraşlı Ailesi* nevbe kaydının genel özellikleri nedir ve 2017 tarihinde İstanbul Eyüp Sultan'da icra edilmiş olan nevbe kaydı ile ne kadar örtüşmektedir?

Alt problem 5: 3 Ağustos 2012 tarihli *Sudan, Telakkî Dağı Kâdirî Zâviyesi* nevbe kayıtlarının genel özellikleri nedir ve 2017 tarihinde İstanbul Eyüp Sultan'da icra edilmiş olan nevbe kaydı ile ne kadar örtüşmektedir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada hakkında çok az kitâbî bilginin bulunduğu nevbe tertibinin günümüzdeki örnekler üzerinden yeniden ele alınması hedeflemektedir. Araştırmada, Osmanlı müzik kültürüne dair farklı coğrafyalar üzerinden yeni bilgiler edinilmesi ve bu medeniyete dair karanlıkta kalmış noktaların aydınlatılması bakımından önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmada daha önce üzerine çalışılmış tam ve yetkin bir kayıt olan 2017 tarihinde İstanbul, Eyüp Sultan'da Keyyâfî tarîkatı tarafından icra edilmiş ve Sn. Hasan Sevil'in gayretleri ile kayda alınmış nevbe kaydı referans kayıt olarak kabul edilmiştir (Erdaş, 2022, 26/102-120).

Resim 1

2017 senesinde İstanbul, Eyüp Sultan'da Keyyâfî tarîkatı tarafından icrâ edilmiş nevbe

(Hasan Sevil Arşivi)

YouTube üzerinden yapılan نوبة (nevbe) terimine dair aramaların sonuçları incelenmiş ve nevbeye ait olduğu anlaşılan kayıtlar seçilmiştir. Seçilen bu kayıtlar referans kayıt olarak tayin ettiğimiz 2017 yılına ait Keyyâlî tarîkinin nevbe icrası ile karşılaştırılmıştır. YouTube üzerinden tespit edilen kayıtlar bugünden geçmişe doğru tarihsel bir sıralama izlenerek ele alınmıştır. Aynı tekke ya da zaviyeye ait iki kaydın söz konusu olduğu durumlarda daha uzun olan kaydın tarihi sıralama için esas alınmıştır. Yapılan karşılaştırmalarda nevbenin ana hatları, kullanılan enstrümanlar ve icra edilen eserler dikkate alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca TR Dizin etik ilkeleri akış şemasına göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

3. BULGULAR

YouTube üzerinden yapılan arama sonucunda نوبة (nevbe) terimi ile eşleşen 7 kayıt bulunmuştur:

-13 Aralık 2020 tarihli *Nevbetü'l-Halep* nevbe kaydı: Şeyh Ğassân Keyyâlî adlı hesap tarafından yayınlanmıştır. 33 dakikalık bir kayıttır.

Resim 2

Şeyh Ğassân Keyyâlî, Nevbetü'l-Halep, 13 Aralık 2020

Müzik kaynaklarımıza dair tersten bir okuma; Nevbe tertibinin farklı coğrafya ve kayıtlarda gözlemlenmesi

Kayıtta nevbe sazlarından 5 bendir, bir halile ve bir nevbenin bulunduğu görülmektedir. Oturma düzeni nevbe tertibi ile örtüşmektedir. Meydan açılması esnasında meydan nakîbinin şeyh efendi ve halifelerden destûr alması yine nevbe tertibine uymaktadır. Nevbe bulunan *Ta'tîr*, *Kerte*' gibi kısımlar bu icrada görülmektedir (Erdaş, 2022, 26/105). *Ta'tîr* kısmı referans olarak kabul edilen 2017 yılına ait kayıt ile müzikal yapı itibarıyla büyük oranda benzerlik göstermektedir. Nevbe iki zamanlı darblar (düm-tek) eşliğinde icra edilmektedir. Kayıt içerisinde okunan şüğüllerin referans kayıt olarak kabul ettiğimiz nevbe kaydında okunmuş şüğüllerden bazıları ile aynı olduğu tespit edilmiştir. Kayıtlarda okunan ortak şüğüller şunlardır:

-Rifaî leyyâ (Hicaz)

-Atfan ayâ cîrate'l-harami (Hicaz)

-Efdalu'l-âlemin (Hicaz)

-Yâ men yerâ ve lâ yürâ (Hicaz)

Tüm bu veriler sonucunda kaydın referans kayıt ile büyük oranda benzediği görülmektedir. Ayrıca videoyu yayınlayan hesap adının Keyyâlî nisbesine sahip olması bu icranın Keyyâlî tarikatına ait bir icra olabileceğini düşündürmektedir.

-11 Temmuz 2020 tarihli *Halep, Şeyh Ahmet Ratib Salim nevbe kaydı*: Kayıt 18 dakika sürmektedir. Nevbe icrasında bendir, halile ve davul sazlarının kullanıldığı görülmektedir. *Ta'tîr* benzeri bir girişi farklı kişiler sırayla icra etmektedir. Bu kayıta okunan şüğüller ile referans kayıta okunan şüğüller arasında ortak eser bulunmamaktadır. İcra edilen fasıl iki zamanlı darblar ile ilerlemiş ve faslın sonuna doğru hızlanmıştır. Fakat kayıt içerisinde *Kerte*' kısmı icra edilmemiştir.

Resim 5

Halep, Şeyh Ahmet Ratib Salim, 11 Temmuz 2020

-30 Kasım 2016 tarihli *Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi* nevbe kaydı: Bu zâviyeye ait 30 Kasım 2016 ve 14 Ağustos 2021 tarihli iki nevbe kaydı bulunmaktadır. Kaydın uzunluğu sebebi ile sıralamada 2016 yılına ait olan kayıt esas alınmıştır. "Mevlid-i Nebî" yani Hz. Peygamber'in doğumuna binaen icra edilmiş olan bu nevbe 30 dakika sürmektedir. Kayıtta nevbe icrâsında 5 bendir, 2 halîle ve 2 nevbe kullanıldığı görülmektedir.

Resim 3

Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi Mevlid-i Nebi nevbesi, 30 Kasım 2016

Ta'fir icrasının okuyan kişinin tercihi doğrultusunda referans kayıttan farklı bir müzikal yapı ile icra edildiği görülmektedir. Fakat metin itibari ile aynıdır. Her iki kayıtta okunan ortak şüğüller ise şunlardır:

- Akbele'l-bedru aleynâ (Uşşak)
- Mu'cizâtün ta'nî minhâ (Hüseynî)
- Hubbek farzan aleyyâ (Muhayyer-kürdî)
- Merhabâ ehlen ve sehlen (Uşşak)
- Es-Selâmu aleyke Ahmed (Hüseynî)
- Nuhbete'l-Kevneyn (Hüseynî)
- Ahmede'l-muhtâr (Bûselik)
- Ah levcede lî ve han (Hüseynî)
- Nazartü fî Mekke (Hüseynî)
- Yâ şeyhu yâ ze'l-şe'n (Hüseynî)

-El-Meded Yâ Abdülkâdir (Hüseynî)

Bu faslın bitişi nevbe fasıllarının bitişinde bendirlerin gitgide hızlanarak vurulduğu, iki zamanlı darblarla nihayete eren ve *Kerte'* olarak adlandırılan icra ile sonlandırılmıştır. Bu kayıt nevbe düzeni, nevbe sazları ve okunan eserler bakımından referans kayıta büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Bâdıncıkî Zaviyesi'ne ait diğer kayıt ise 2021 senesine aittir. 5 dakikalık bir kayıttır. Önceki kayıta bulunan bendir, halile ve nevbe sazlarından başka bu kayıta asma davullar da görülmektedir.

Resim 4

Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi'nde Şeyh Hasan Saîd Bâdıncıkî huzurunda icra edilen nevbe,14 Ağustos 2021

Bu kayıta icra edilmiş ortak eserler ise şunlardır:

-Akbele'l-bedru aleynâ (Uşşak)

-Mu'cizâtün ta'nî minhâ (Hüseynî)

İcrâ edilen eserler, nevbenin oturuş düzeni ve kullanılan sazlar göz önüne alındığında bu zaviyeye ait kayıtların referans kayıt ile büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

-30 Ocak 2016 tarihli *Kadirî-Rifâî Maraşlı Ailesi* nevbe kaydı: Kayıt 62 dakika sürmektedir. Nevbeye tarikat büyüklerinden manevi izin (destûr) isteyen içeriğe sahip *Tashîf* ile

başlanmaktadır. Bu kayıta sadece ses mevcuttur, görüntü bulunmamaktadır. *Tashîf*in ardından nevbenin *Nebevî Faslı*'nın başında okunan "Akbe'l-bedru aleyna" şughülü yerine "Talea'l-bedrû aleynâ" şughülü yaygın olarak bilinen Hüzzam makamındaki bestesi ile icra edilmiştir. Ardından Hz. Peygamber'e salât ve selâm içeren ve diğer nevbe kayıtlarında da görülmekte olan *Ta'tîr* metni okunmaktadır. Bu kayıta genel olarak şughullerin solo-koro şeklinde icra edildiği görülmektedir. İcrada nevbeye has iki zamanlı darblar duyulmaktadır. Fakat *Kerte'* kısmına rastlanmamıştır. Maraşlı Ailesi'ne ait bu kayıt, okunan eserler bakımından referans kayıt ile oldukça farklıdır. Fakat nevbe bölümleri bakımından referans kayıta büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

-3 Ağustos 2012 tarihli *Sudan, Telakkî Dağı Kâdirî Zâviyesi* nevbe kaydı: Bu zaviyeye ait 3 Ağustos 2012 ve 10 Aralık 2018 tarihli iki nevbe kaydı bulunmaktadır. Her iki kayıta süre olarak oldukça kısadır. Kaydın daha uzun oluşu ve yetkinliği sebebi ile sıralamada 2012 yılına ait olan kayıt esas alınmıştır. Bu kayıt yaklaşık 4 dakikadır. Kayıta dervişlerin genel olarak aynı kıyafetleri giydiği görülmektedir. Nevbe açık havada ve belirli bir düzen içerisinde ayakta icra edilmektedir. Kaydın 2. dakikasından sonra topluluk yürüyerek hareket halini almaya başlamıştır. Bir bendir, bir halile ve bir nevbe sazı görülmektedir. Kâdirî tarikatına müntesip olan bu topluluk Abdülkâdir Geylânî'nin adının zikredildiği ilahiler okumaktadır. İlahilerin melodik yapısı referans kayıttan oldukça farklıdır. Her iki kayıta okunan ortak eser bulunmamaktadır. Ayrıca nevbe düzenine ait yeterli bilgi bulunmadığından referans kayıt ile arasında bu anlamda benzerlik olup olmadığı gözlemlenememiştir.

Resim 6

Sudan, Telakkî Dağı Zâviyesi, 3 Ağustos 2012

Aynı zaviyeye ait 2018 tarihli nevbe kaydının Mevlid-i Nebî münasebeti ile icra edilmiş olduğu belirtilmektedir. Oldukça kısa olan bu kayıt 1 dakika 30 saniyedir.

Resim 7

Sudan, Telakkî Dağı Zâviyesi, 10 Aralık 2018.

Açık havada ve dağınık bir halde icra edilmekte olan bu nevbeye 3 asma davul, bir bendir, bir ney ve bir halilenin kullanıldığı görülmektedir. Okunan ilahi ya da şüğüllerin sözleri net olarak anlaşılmasa da müzikal yapısının zaviyenin 2012 yılına ait kaydı ile aynı olduğu anlaşılmaktadır. Müzikal yapı olarak referans kayıtlarıyla hiçbir benzerliği bulunmamaktadır. Nevbenin kendi içerisindeki bölümlendirilmesi bakımından ise yeterli bilgi bulunmamaktadır zira kayıtlar oldukça kısadır. Kullanılan enstrümanlar bakımından referans kayıtları ile örtüşmektedir.

4. SONUÇ

Türk Din Musikisi'nde neybe, tekkelerin kapatılmasının ardından icrası unutulmuştur bir formdur. Çalışmada günümüze ulaşmış yazılı kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda neybe için örnek ve yetkin bir kayıt olan, 2017 yılında İstanbul Eyüp Sultan'da Keyyâlî tarîki müntesipleri tarafından icra edilmiş neybe kaydı referans kayıtları kabul edilmiştir. Zira bu kayda dair yapılan çalışmalarda neybe fasılları, neybe hutbesi (tashîf), neybe salâtı (ta'tîr), ritim saz icraları (kerte'), kullanılan enstrümanlar gibi neybenin hususiyetlerini yansıtan unsurların kayıtlarıyla oldukça açık bir şekilde görüldüğü, icranın kaynaklardaki bilgiler ile örtüştüğü ve aynı coğrafyada uzun yıllardır devam eden bir gelenek olduğu ortaya konmuştur. Halep, Osmanlı döneminde İstanbul, Konya, Bursa ve İskenderiye gibi önemli müzik ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. Bu sebeple müzikal ve kültürel değerin bugüne ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Halep'te, tarihsel süreç içerisinde bizlerin bugün Türk Müziği olarak adlandırdığımız makam müziği icra edilmiş ve günümüzde de icrasına devam edilmektedir. Tarihin ilk dönemlerinden beri Anadolu coğrafyası ile aynı tarih ve medeniyet çatısı altında olan Halep, Osmanlı Devleti sonrası farklı bir devlet bünyesinde bulunmuşsa da medeniyet olarak aynı kodları taşımaya ve aynı geleneği yaşatmaya devam etmiştir. Ayrıca Türk Müziğine getirilmiş yasaklamalar Halep ve diğer coğrafyaları etkilememiş, gelenekte bu sebebe binaen bir kesinti olmamıştır. Özellikle bazı şüğüllerin İstanbul ve Halep'te, uzun süreli ortak geçmişe sahip olmaları da bu kanaati kuvvetlendirmektedir (Erdaş, 2022).

Çalışmada "neybe" terimi ile yapılan YouTube araması sonucu neybeye dair 7 kayıt tespit edilmiştir. Bunlar arasında özellikle "Şeyh Ğassân Keyyâlî" tarafından paylaşılmış neybe kaydı ile Bâtıncıkî Zâviyesi'ne ait neybe kayıtları referans olarak kabul ettiğimiz kayıt ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu kayıtlarda neybenin tüm hususiyetleri görülmekle birlikte gerek neybe fasılları gerekse müzikal yapı ve repertuar anlamında kayıtlar arasında dikkat çekici bir birlik görülmektedir. Bu da neybenin özellikle Halep'te tasavvufî usûl ve erkân içerisinde uzun süredir devam eden bir geleneğe sahip olduğunu göstermektedir. Kadîm İstanbul tekke kültüründen bugüne ulaşabilmiş neybeye dair bilgiler ile büyük oranda örtüşmesi ise bunun yerel bir gelenek olmadığını, Osmanlı payitahtı İstanbul ile irtibatlı olduğunu ortaya koymaktadır. Halep'te icra edilmiş olmasına rağmen 2020 tarihli Şeyh Ahmet Ratib Salim neybe kaydında neybenin

hususiyetleri ve düzeni görülmemektedir. Bu kayıтта her ne kadar nevede kullanılan sazlardan bazılarının kullanıldığı görölse de daha çok meşk havasına sahip bir icradır. Bunun nedeni icranın yapıldığı ortamın köklü bir musiki geleneği ya da tekke kültürüne sahip olmaması olabilir. Bir diğer ihtimal ise kaydın başlığında “nevbe” teriminin bilinçli kullanılmamasıdır. 2016 tarihli Kadirî-Rifâî Maraşlı Ailesinin nevbe kaydı nevbeye has bölümler bakımından referans kayıttla örtüşmektedir. *Tashîf*, *Ta'tîr* ve *Nebevî Faslı* gibi bölümleri ihtiva eden kayıtta şüğüller referans kayıttan farklı olarak tekrarlı, solo ve koro şeklinde okunmuştur. Ayrıca kayıtta Kerte' icrasına da rastlanmamıştır. Maraşlı Ailesine ait kayıt, nevbe bölümlerini ihtiva etmesi ve iki zamanlı ritim vurulması açısından referans kayıttla büyük oranda örtüşmektedir. Fakat icrada müzikal olarak referans kayıttla farklılıklar görölmektedir. Maraşlı Ailesinin YouTube kanalında bulunan kendi ifadeleri ve diğer kayıtlarından anlaşılacağı üzere bunda her bölgeden dini müzik icrasına açık olmalarının da etkisi vardır (Almarashli Ensemble (فرقة المرعشلي), 2012). Dini müzik üzerine uzun yıllara dayanan tecrübe ve aktarımları göz önünde bulundurulursa nevbenin hususiyetleri bakımından referans kayıttla örtüşmesi nevbenin bir gelenek olarak Suriye'de var olduğuna dikkat çekmektedir. Sudan, Telakkî Dağı Zâviyesi'ne ait nevbe kayıtlarına bakıldığında müzikal olarak tamamen farklı bir yapı görölmektedir. Kayıtlar çok kısa olduğundan sadece nevbe sazları ve icra edildikleri ortam hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca dervişlerin yerleşimleri, şeyh efendi ve diğer halifelerin konumları nevbenin belirli bir düzen içerisinde icra edildiğini göstermektedir. İslam kültürünün ve tasavvufî ekollerin yüzyıllardır mevcut olduğu, özellikle Kadirî tarihinin 15. yüzyıldan itibaren bölgede faaliyet gösterdiği ve Osmanlı dönemi ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda Sudan'ın tasavvufî usûl ve erkâna yabancı bir bölge olmadığı aksine bu bakımdan aktif bir yapıya sahip olduğu görölmektedir (Kavas, 2009). “Nevbe” terimi ile paylaşılan bu kayıtların içeriği ve sunduğu veriler dikkate alındığında nevbenin Sudan'da icra edildiği ve gelenek olarak devam ettiği görölmektedir.

Yapılan çalışmalar Sudan'dan Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a doğru yaklaşıldıkça yapılan nevbe icrasının tertîb ve müzik bakımından kaynaklar ile daha çok örtüşüğünü göstermektedir. Özellikle İstanbul ve Halep arası kültür ve musiki alışverişinin sonucunda ortak icra geleneği ve eserlerin mevcudiyeti görölmektedir. Kayıtlar üzerinden zaman bakımından geriye doğru pek fazla gidilemese de eldeki icraların kaynaklarla irtibatı ve uyumu dikkate alındığında tekke musikisinde nevbe icralarının 19. yüzyıla kadar izinin sürülebileceği görölmektedir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine büyük ölçüde şahsî gayretler vesilesi ile aktarılmış olan geleneğin eksik parçalarının, geçmişte Osmanlı vilayeti olan diğer bölge ve coğrafyalardan tamamlanabileceği bu çalışma ile ele alınmaya, açıklanmaya çalışılmıştır. Geniş bir coğrafyada ve üç kıtada hüküm sürmüş bir devletin kültürel kodlarının yine aynı coğrafyada aranmasının zarureti ve faydası bu çalışma vesilesi ile tekrar düşünölmelidir.

KAYNAKÇA

- Agayeva, S. (2007). Nevbe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (33/37-38). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Almarashli Ensemble* (فرقة المرعشلي). (2012). <https://www.youtube.com/@Almarashle/about> (23.12.2022).
- Alosh, H. (30 Kasım 2016). *Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi Mevlid-i Nebi nevbesi*. Halep.
- Babü'n-Neyrab, Bâdıncıkî Zâviyesi'nde Şeyh Hasan Saîd Bâdıncıkî huzurunda icra edilen nevbe* (14 Ağustos 2021). Halep.
- Ceylan, N. (1977). *Nevbe hutbesi*. Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Arşivi.
- Devellioğlu, F. (2002). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lugat*. Aydın Kitabevi.
- Erdaş, S. Ş. (2022). Ebha'n-nagamât fi terennümâtî'l-ilâhiyyât adlı güfte mecmuasında yer alan ve 2013 yılına kadar Halep Keyyâli zâviyesinde icra edilmiş olan şuguller. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 10 (4). 841-507. <https://doi.org/10.12975/rastmd.20221043>
- Erdaş, S. Ş. (2022). Türk Din Musikisinde nevbe formu ve keyyâliyye tarîkindeki icrasının incelenmesi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26 (1), 101-120. <https://doi.org/10.18505/cuid.1067752>
- Erdaş, S. Ş. (26 Mart 2022). *Şeyh Hasan el-Keyyâlî ile yapılan görüşme*. Tekirdağ.
- Erdaş, S. Ş. (7 Kasım 2021). *Şeyh Muhammed Bâkır el-Keyyâlî ile yapılan görüşme*. Bursa.
- Ergun, S. N. (1943). *Türk Musikisi antolojisi: Dini eserler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- https://www.youtube.com/watch?v=_R8wl9kz8yk&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQvbOPn&index=6&t=91s
- https://www.youtube.com/watch?v=_tC2_T75wUk&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQvbOPn&index=11
- <https://www.youtube.com/watch?v=tjsRgTu0AnA&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQvbOPn&index=12>
- https://www.youtube.com/watch?v=WDqvojj_OAs&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQvbOPn&index=7&t=30s
- Kavas, A. (2009). Sudan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Keyyâlî, Ş. Ğ. (13 Aralık 2020). *Nevbetü'l-Halep*. Halep.
<https://www.youtube.com/watch?v=MyQPclxcnMw&t=875s>

Koç, M. (2021). *Revnakoğlu'nun İstanbul'u, İstanbul'un iç tarihi, Fatih*. Fatih Belediyesi.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Revnakoğlu, C. S. (2003). *Eski sosyal hayatımızda tasavvuf ve tarikat kültürü*. (haz. Bayın, M. D. – Dervişoğlu, İ.). Kırkambar Kitaplığı.

Salim, A. R. (11 Temmuz 2020). *Şeyh Ahmet Ratib Salim nevbe kaydı*. Halep.

Sâmi, Ş. (1989). *Kamûs-ı Türkî*. Enderun Kitabevi.

Sevil, H. (2017). *Şeyh Muhammed Bâkır el-Keyyâlî ve Şeyh Hasan el- Keyyâlî idaresinde yapılan nevbe icrâsı video kaydı*. İstanbul, Eyüp Sultan.

Tekfurdağlı, eş-Şeyh el-Hâc Hâfız Mehmed Rifat Efendi (1316). *Ebhe'n-nagâmât fî terennümâtî'l-ilâhiyyât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1316.

Telakkî Dağı Kâdirî Zâviyesi (10 Aralık 2018). Sudan.
<https://www.youtube.com/watch?v=RP3nPPNEELQ&list=PLpKIIJkmCzMjwEaz3Qw-hNhqe2MQvbOPn&index=14>

Telakkî Dağı Kâdirî Zâviyesi nevbe icrâsı (3 Ağustos 2012). Sudan.

Topaloğlu, B. ve Karaman, H. (1980). *Arapça Türkçe yeni kâmus*. İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

After the disintegration of the Ottoman Empire, many states, especially the Republic of Turkey, emerged. While every state struggles for existence in the modern age, it has turned to new structures and practices in the administrative, political, cultural and social fields. Thus, many states with common civilization codes have restructured their relations with tradition in the ongoing process to determine their own administrative, social and cultural structure. While doing this, the relationship of each state with tradition has been transformed or changed at certain points. In the ongoing process, interstate cultural exchange has not always been sufficient for tradition. The ongoing processes and practices within the borders of one country could not be implemented within the borders of the other state and were forgotten. In this study, a different way will be followed for the nawba form and its current performance, which does not have detailed information about how it is performed in the sources. When we look at the previous studies on the nevbe form, which has not been performed in Anatolia for about a century, it is seen that the performance of this form continued uninterrupted in the nearby region of Aleppo. In the light of the records of

Keyyâlî's nevbe, the interviews and the information obtained from the sources, we can describe the nevbe with its main lines as follows: Nevbe is performed in several chapters depending on the situation. *Ta'tir* is recited at the beginning of Nawba. This chapter has a content in which praises are given to the Prophet and praise is requested from him. The musical course and duration of *Ta'tir* may vary according to the discretion of the reader. Next comes the Nebevi chapter, in which salawat is brought to the Prophet in the form of "as-salat ve aleyke as-salat" accompanied by two-beat rhythms (dum-tek). This section usually starts with "Akbalal-Badru" or "Talaal-Badru" shuguls. After the Nebevî chapter, after a short respite, the *Tashif* part, which is read as a nawba sermon, follows. After the tashif, a nashida is read according to the reason why the nawba is performed, and shuguls are read collectively in this fasıl, as in the Nebevi chapter. Towards the end of the chapter, the part called *Kerte* comes. *Kerte*' is the part where the two-time beats of rhythm instruments (dum and tek) are performed by accelerating and come to an end. *Kerte* also states that that chapter has come to an end. During the *Kerte*', the rhythm increases as the performance speed of the instruments increases, and when the speed reaches the last possible level, it stops. In the sitting order of the nawba, there are 5 or 7 people in the first row, and an equal number of people sit on either side of the chief, with the chief of the nawba in the middle. There are 3, 5 or 7 bendirs in the front row, provided that they are odd numbers together with the nawba chief.

It is seen that the most recent and detailed information about nawba has come from Cemaleddin Server Revnakoğlu (Koç, 2021, 1/345-350). In addition, Sadeddin Nüzhet Ergun provides information about the performance of nawba (Ergun, 1943, 667). In addition to these, exemplary nawba orders, nawba salats and nawba sermons have been identified in some lyric collections or special documents of dervish lodges (Tekfurdağı, 1316, 58; Ceylan, 1977; Demir, 2007, 26-29). However, there is no audio or video recording of this form. Therefore, the available information cannot go beyond estimations about how the nawba is performed. On the other hand, we have video recordings of the nevbe tradition performed and still being performed in Aleppo. In addition to various recordings of Aleppo, there are also video recordings of nawba from Sudan. Especially the records of Aleppo provide a detailed answer to the question of how the nawba was performed. Because they contain detailed information about the chapters of nawba, the works performed in these chapters and the instruments used.

2. Method

In the research, the nevbe recording performed in Eyüp Sultan, Istanbul by the Keyyâlî sect, which was a complete and competent record that had been studied before and recorded in 2017 with the efforts of Hasan Sevil, was accepted as a reference (Erdaş, 2022, 26/102-120). The results of the searches on the term نوبة (nawba) on YouTube were examined and the records that were

understood to be about nawba were selected. These selected recordings were compared with the 2017 Keyyâlî performance, which was designated as the reference recording. While dealing with the recordings detected on YouTube, a historical sequence was followed from today to backwards. In cases where there are two records belonging to the same zaviya, the date of the longer record is taken as the basis for ranking. In the comparisons, the main lines of the nawba, the instruments and the hymns sung were taken into account.

3. Findings, Discussion and Results

In the study, as a result the YouTube search with the term "nawba", 7 records of nawba were identified. Among these, especially the nawba record shared by "Sheikh Ğassân Keyyâlî" and the nawba records belonging to the Bâtinjikî Zaviye are largely coincident with the record we accept as a reference. Among these, especially the nawba record shared by "Sheikh Ğassân Keyyâlî" and the nawba records belonging to the Bâtinjikî Lodge and the Marashi family overlap to a large extent with the record that we accept as a reference. When the nawba records belonging to the Talakki Mountain Lodge in Sudan are examined, a completely different structure can be seen musically. In addition, the positions and settlements of dervishes, sheikhs and other khalifs show that nawba was performed in a certain order.

The city of Aleppo, which has been one of the important music and cultural centre such as Istanbul, Konya, Bursa and Alexandria in the Ottoman period, has played a role in bringing many musical and cultural values to the present and has been performing the Maqam music we call Turkish Music today. Aleppo, which has had the same history and civilization with the Anatolian geography since the first periods of history, has been in a different state after the Ottoman Empire, but it has continued to carry the same codes and to keep the same tradition alive as a civilization. Since the restrictions imposed on the performance of Turkish Music did not affect Aleppo and other geographies, there was no interruption in the tradition here. Looking at Sudan, it is known that Islamic culture and sufi schools have existed for centuries, and especially the Qadiri tariq has been active in the region since the 15th century. Considering the Ottoman period relations, it is seen that Sudan is not a foreign region to mystical methods, on the contrary, it has an active structure in this respect. Considering the content of these records shared with the term "nawba " and the data presented, it is seen that the nawba was performed in Sudan and continued as a tradition.

Studies show that as one approaches from Sudan to the Ottoman capital, Istanbul, the performance of the nawba more closely matches the sources in terms of composition and music. Especially as a result of the cultural and musical exchange between Istanbul and Aleppo, there is a common performance tradition and the existence of works. Although it is not possible to go very far back in time over the recordings, it is seen that the nawba performances in tekke music

Müzik kaynaklarımıza dair tersten bir okuma; Nevbe tertibinin farklı coğrafya ve kayıtlarda gözlemlenmesi

can be traced back to the 19th century, considering the connection and harmony of the performances with the sources. In this study, it was tried to be discussed and explained that the missing parts of the tradition, which was transferred from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey, largely through personal efforts, could be completed from other regions and geographies that were Ottoman provinces in the past. The necessity and benefit of seeking the cultural codes of a state that ruled over a wide geography should be reconsidered on the occasion on this study.